

6. Romiță Iucu – Instruirea școlară. Perspective teoretice și aplicative. Ed. Polirom, Iași, 2002.
7. Sorin Cristea- Dicționar de termeni pedagogici. Ed. D.P., București, 2000.
8. Sorin Cristea – Teorii ale învățării. Modele de instruire. Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 2005.
9. ȘOITU, L. (coord), CHERCIU, R. (coord) Startegii educaționale centrate pe elev. Buzău: A
10. Vîrtop Sorin-Avram: Caiet de practică pedagogică pentru Nivelul I și Nivelul al II-lea (liceal) al programului psihopedagogic în vederea certificării pentru profesia didactică prin Departamentul pentru Pregătirea Personalului Didactic. Editura Academica Brâncuși, TârguJiu, 2012 ISBN 978 - 973-144-539-7, Ediția a III-a Ipha MDN, 2006..

**NOȚIUNILE GEOGRAFICE – ÎNTRE MANUALUL ȘCOLAR ȘI
LEXICUL UZUAL AL ELEVULUI
GEOGRAPHICAL NOTIONS – BETWEEN THE SCHOOL TEXTBOOK AND
USUAL STUDENT'S VOCABULARY**

*Suhalitca Eugenia, profesoară de geografie, GD II
LT Gaudeamus, Dondușeni
Suhalitca Eugenia, geography teacher, the IInd DD
TL Gaudeamus, Dondușeni*

Rezumat: Prezentul articol își propune să valorifice modalitățile în care noțiunile geografice sunt achiziționate de către elevi în cadrul orelor și integrate în vocabularul uzual al acestora.

Curriculumul național la disciplină, ediția 2019, este actul normativ care reglementează noțiunile geografice ce trebuie studiate în fiecare clasă. O analiză statistică reflectă faptul că cea mai mare parte a noțiunilor sunt studiate în clasa a 5-a, fapt ce pune în fața profesorului misiunea de a identifica modalitățile eficiente de studiere și asimilare a acestora de către elevi. Instrument de bază ce servește ca suport în sistematizarea și prezentarea informației, manualul școlar satisface în mare parte cerințelor propuse, fiind adaptat la conținuturile curriculare. Strategiile didactice optime în studierea și asimilarea noțiunilor geografice variază în funcție de tipul termenilor.

Cuvinete-cheie: noțiune geografică, limbaj specific, strategie didactică.

Abstract: This article aims to capitalize on the ways in which geographical notions are acquired by students during classes and integrated into their usual vocabulary.

The national Curriculum in discipline, edition 2019 is the normative act that regulates the geographical notions to be studied in each class. A statistical analysis reflects the fact that most of the concepts are studied in the 5th grade, which places before the teacher the task of identifying effective ways of studying and assimilating them by the students. A basic tool that serves as a support in the systematization and presentation of information, the school manual largely satisfies the proposed requirements, being adapted to the curricular contents. Optimal teaching strategies in studying and assimilating geographical notions vary depending on the type of terms.

Keywords: Geographical notion, specific language, didactic strategy.

I. Introducere

Utilizate frecvent în viața cotidiană, noțiunile geografice sunt parte a vocabularului uzual al fiecărui om, fiindcă vizează mediul care ne înconjoară și parte a căruia suntem. Pare a fi o banalitate recunoașterea acestora în timp ce urmărim un buletin meteo. Mai mult decât atât, unele noțiuni geografice sunt „împrumutate” de către alte științe pentru a ilustra mai eficient fenomenele sociale abstracte.

Fiind atât de frecvent utilizați, termenii geografici par a fi simpli de înțeles, dar pentru a atinge acest nivel un elev are de descoperit multe lucruri interesante. Triada actele normative – sursele de informare – sala de clasă trebuie să-și utilizeze la maximum potențialul de care dispune. În acest context, cadrul didactic este liantul care oferă buna funcționare a sistemului creat prin cunoașterea și aplicarea prevederilor curriculare, folosind strategiile didactice eficiente conform nivelului elevilor.

Scopul acestui studiu constă în elucidarea strategiilor optime ce pot fi utilizate în învățarea – aplicarea – integrarea noțiunilor geografice în lexicul uzual al elevului, viitor cetățean.

II. Premise teoretice ale aplicării termenilor geografici la clasă

Utilizarea limbajului de specialitate demonstrează un bun nivel al pregătirii în domeniu al vorbitorului respectiv. Fapt reliefat și de prima competență specifică a disciplinei geografia: „Interpretarea realității geografice prin mijloace și limbaje specifice, manifestând interes pentru dezvoltarea sustenabilă a mediului.”[2, p.9], aceasta derivă din competența – cheie: „competențe de comunicare în limba română”. [1]

În scopul formării competenței respective autorii curriculumului național la disciplină (ediția 2019) au stabilit unitățile de competență care vor fi dezvoltate pe parcursul nivelului gimnazial. Acestea fiind de trei tipuri: 1.1. – de cunoaștere și înțelegere; 1.2. - de aplicare și operare; 1.3. – de integrare și transfer, în conformitate cu taxonomia revizuită a lui Bloom.

În acest mod se favorizează dezvoltarea în etape, în conformitate cu vârsta elevilor, a unităților de competență.

În scopul formării eficiente a competențelor specifice, Curriculumul național la geografie (ediția 2019) prevede finalități generale pentru fiecare an de studiu, stabilește noțiunile geografice ce trebuie asimilate, recomandă activități și produse de învățare.

Pentru nivelul gimnazial, Curriculumul național la disciplină (ediția 2019) stabilește 123 de noțiuni geografice, cel mai mare număr fiind stabilit pentru clasa a cincea - 37, ceea ce reprezintă aproximativ 30% din numărul total al noțiunilor propuse. Deși numărul acestora pare a fi mare, este binevenit faptul că elevului i se propune să identifice termenii, să-i pronunțe corect și să-i explice în cuvinte proprii. Cea mai mare parte a acestor termeni sunt reactualizați și utilizați în clasele ulterioare în diverse contexte de învățare, după cum se prezintă în tabelul 1.2.

Tabelul 1.2 Finalitățile de învățare pentru realizarea competenței specifice 1 la geografie.

Clasa	Numărul noțiunilor	Finalități. Elevul poate:
V	37	utiliza termenii geografici în diferite texte, în surse mass-media, reviste, emisiuni TV
VI	18	descrie un continent, utilizând termenii geografici
VII	17	caracteriza continente și oceane, utilizând termeni geografici specifici
VIII	24	explica realitatea geografică a țării, utilizând termenii geografici
IX	27	descrie realitatea social-economică a țării, utilizând terminologia geografică

Analizând acest tabel, observăm că autorii Curriculumului utilizează noțiunile „*termen*” și „*terminologie*”. Conform DEX, „*termen*” semnifică „*cuvânt, expresie, exprimare, vorbă*” sau „*Fiecare dintre cuvintele sau grupurile de cuvinte care au o accepție specifică unui anumit domeniu de activitate*”, în timp ce „*terminologie*” reprezintă: „*Totalitatea termenilor de specialitate folosiți într-o disciplină sau într-o ramură de activitate*”. [9] Această observație ne atrage atenția asupra faptului că elevul, aflat la finele nivelului gimnazial, trebuie să opereze lejer cu noțiunile studiate și să le utilizeze frecvent în cadrul lecției de geografie.

Concluzii:

- În urma acestei analize concluzionăm că spre finele nivelului gimnazial elevul trebuie să utilizeze nu numai unii termeni, care sunt specifici pentru tema respectivă, dar un ansamblu de noțiuni pentru a descrie o realitate geografică;
- Vocabularul geografic este studiat treptat, dar cel mai mare volum este stabilit pentru etapa de început, clasa a cincea;
- Elevilor li se formează abilități diferite de operare cu termenii geografici, care se dezvoltă treptat, evoluând de la o clasă la alta.

III. Manualul școlar – o sursă primară în studierea noțiunilor geografice

Manualul școlar continuă a fi un important instrument de lucru în cadrul orelor de geografie, contrar varietății surselor din care poate fi selectată informația geografică, fiindcă acesta oferă o sinteză adaptată conform nivelului elevilor.

Calitatea manualelor școlare este însă un subiect mereu aflat în discuție. În opinia autoarei Bernadette Mérenne – Schoumaker, „un manual bun trebuie să fie: conform programei ; adaptat la nivelul elevilor; cât mai obiectiv posibil și de o calitate științifică ireproșabilă; bogat în documente (fotografii, texte, diagrame, tabele, hărți etc.) și în exerciții practice; redactat cu claritate (în primul rând, diferența între esențial și secundar).” [8, p.183]

Dacă este să analizăm manualele de geografie aplicate la nivelul gimnazial constatăm că:

- doar manualul de clasa a V-a este unicul manual tipărit conform prevederilor noului curriculum;
- toate manualele sunt adaptate nivelului elevilor, informația este prezentată obiectiv, fiind însoțită de diverse documente și exerciții cu caracter practic;

- în toate manualele se evidențiază termenii-cheie, noțiunile geografice, informația esențială.

Evidențierea termenilor-cheie captează atenția elevilor și favorizează studierea acestora. Termenii sunt inserați în text și utilizați într-un context geografic, uneori sunt ilustrați în documente anexe. Aceasta permite de a realiza cel puțin trei acțiuni de studiere a noțiunii propuse, ceea ce contribuie la înțelegerea lor mai facilă.

Manualele de geografie oferă elevilor posibilitatea de a-și consolida cunoștințele prin intermediul blocului de autoevaluare. Întrebările incluse conțin itemi diferiți, solicitând atât reproducerea sau recunoașterea unor noțiuni, cât și utilizarea termenilor geografici în completarea textelor lacunare sau creare de conținut, cum ar fi itemii de tip eseu.

Concluzie:

- Manualele de geografie utilizate la nivelul gimnazial îndeplinesc funcțiile unui manual școlar atât cele referitoare la procesul de învățare (informare, formare, stimulare și autoinstruire), cât și cele cu interferență în viața cotidiană,[4, p. 52-55].

IV. Strategii didactice aplicate în formarea limbajului specific la geografie

În conformitate cu unitățile de competențe vizate pot fi aplicate mai multe tipuri de strategii didactice. Aplicarea anumitor strategii depinde de etapa de studiu (de înțelegere, aplicare, de integrare) și clasa la care se aplică. În cazul în care noțiunile geografice se studiază pentru prima dată, se propun activități ce stimulează înțelegerea acestora, iar în celelalte cazuri – activități de reactualizare ce vizează recunoașterea noțiunilor dintr-un text, expunerea în cuvinte proprii a sensului termenilor geografici, exerciții de asociere a unor noțiuni etc.

O primă etapă în studierea noțiunilor geografice este înțelegerea. În acest scop se pot utiliza diverse strategii precum cele euristice care vizează reactualizarea cunoștințelor, experiențelor, observațiilor anterioare ale elevilor; strategii deductive ce pornesc de la legi sau principii și concretizarea lor în exemple; analogice prin prezentarea modelelor; algoritmice ce se bazează pe explicația și demonstrarea concomitentă a celor explicate. Se pot aplica metode precum conversația euristică, asaltul de idei, formularea de ipoteze, descoperirea, modelarea etc.

Noțiunile geografice din teren, care pot fi observate atât în mediul în care trăiesc, cât și pe o imagine sau suport video, sunt mai ușor înțelese și memorate de către elevi. Rolul profesorului este de a crea mediul propice pentru dezvoltarea unei conversații. De exemplu, când se studiază pentru prima dată noțiunea „formă de relief”, putem prezenta imaginii ale acestora, analiza trăsăturile comune și diferite, accentul fiind pus pe identificarea cuvântului din noțiune care le unește într-un grup de obiecte geografice. Pentru a înțelege ce este „un munte”, putem oferi elevilor posibilitatea să citească noțiunea din manual și în același timp să identifice particularitățile formei de relief, analizând o imagine atașată, fie în manual, fie pe un suport auxiliar sau putem folosi o machetă.

Un alt grup de noțiuni geografice pot fi studiate analizând o hartă tematică precum harta fizică generală, harta zonelor climatice etc. Un exemplu ar fi studierea elementelor hărții în clasa a V-a, când la o lecție se propune studierea a șase termeni. În acest caz este eficientă studierea prin explicația profesorului, însoțită de demonstrarea la hartă și identificarea concomitentă de către elevi a acestora pe hărțile din atlase.

Noțiunile care au un caracter abstract precum „atmosferă”, „climă”, „muson” etc. sunt mai ușor studiate prin aplicarea strategiilor inductive, a metodelor precum: studierea unui fragment de text din manual, tehnicile „termeni-cheie în avans”, „predicție cu termeni dați”. [6, p. 101] Etapa de aplicare a termenilor geografici este foarte importantă pentru consolidarea cunoștințelor recent acumulate, precum și pentru reactualizarea celor anterioare. Este important de a li se oferi elevilor posibilitatea de a rezolva cât mai multe exerciții practice în care să utilizeze și termenii geografici. Manualele școlare oferă posibilitatea de a realiza aceste obiective prin intermediul exercițiilor propuse la fiecare temă. În baza textului prezentat putem aplica diverse strategii de lucru cu acesta, respectând etapele prelectură, lectură și postlectură. La fel ca și la etapa precedentă activitățile propuse diferă în funcție de clasa la care se aplică. Pot fi utilizate cu succes tehnici precum interogarea reciprocă sau în perechi, chestionar cu termeni de vocabular. [6, p. 108,111] O serie de activități sunt recomandate în Curriculumul național (ediția 2019) și vizează activități de grupare dirijată a unor elemente, de asociere, clasificare și sistematizare. Se pot propune elevilor exerciții de selectare a termenilor geografici dintr-un text, de identificare a asemănărilor și deosebirilor, de atribuire unor termeni a proprietăților prezentate într-o listă etc.

A treia etapă, de integrare și transfer, vizează activități de utilizare a termenilor specifici în: aprecierea unor elemente, procese și fenomene geografice observate direct sau indirect; descrierea structurată a realității geografice; interpretarea informațiilor despre realitatea geografică; prezentarea algoritmică a realității geografice naturale; aprecierea realității geografice social – economice.[2] Elevilor se propun activități integratoare prin intermediul cărora se solicită să realizeze sarcini complexe în care să utilizeze termeni geografici.

Din practica pedagogică am observat că elevilor le este mai ușor să înțeleagă noțiunile geografice dacă acestea sunt prezentate pe mai multe suporturi. Noțiunile care sunt mai dificile sau mai puțin utilizate în limbajul de zi cu zi trebuie repetate mai frecvent la diverse intervale de timp. Elevilor trebuie de le amintit cât mai frecvent să utilizeze termenii geografici atât în comunicările scrise, cât și în cele orale, până devine o obișnuință.

Concluzii:

- Noțiunile geografice sunt ușor asimilate de elevi dacă se respectă etapele de studiere a acestora (învățare, aplicare, integrare);
- Aplicarea strategiilor didactice corespunzătoare fiecărei etape favorizează achiziționarea de către elevi a limbajului specific;
- Achiziționarea competenței de a interpreta realitatea geografică prin mijloace specifice se realizează etapizat, prin aplicarea optimă a strategiilor didactice.

Referințe bibliografice:

1. Codul Educației al Republicii Moldova
2. Curriculumul național la geografie (ediția 2019)
3. Manualele școlare la geografie (clasele V-IX)
4. BÎRNAZ, Nina. Funcționalitatea manualului școlar în contextul societății axate pe cunoaștere. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2016, nr. 2(96), pp. 52-55. ISSN 1810-6455.

5. BONTAȘ, Ioan. Pedagogie. București: All Educational, 1998. ISBN 973-9337-22-8
6. DULAMĂ, MARIA ELIZA Metodologii didactice activizante : teorie și practică. Cluj-Napoca : Clusium, 2008
7. GORAȘ-POSTICĂ, Viorica. Curriculum și manualul școlar. Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională, 2001, 6.2: 44-48.
8. MÉRENNE – SCHOUMAKER, Bernadette. Didactica geografiei. București: All Educational, 1998
9. <https://dexonline.ro> (sursă online)